

4. Миронова С. П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс : навч. посіб. Кам'янець-Подільський: КПДУ, 2008. 204 с.

5. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підруч. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. Частина I. 238 с.

Єлизавета БОЙКО

магістрантка спеціальності

016 Спеціальна освіта

(Олігофренопедагогіка. Логопедія)

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

Науковий керівник – **Косенко Ю. М.**,

канд. пед. наук, доцент

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ

У статті розкрито особливості розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями дошкільного віку. Здійснено аналіз наукових робіт присвячених досліджуваній проблемі. Узагальнено погляди науковців на проблему розвитку пізнавальної діяльності дошкільників із порушеннями інтелекту. Висвітлено особливості розвитку мислення, пам'яті, уваги, сприймання і мовлення в дітей означеної категорії.

Ключові слова: дошкільники з інтелектуальними порушеннями, пізнавальна діяльність.

E. BOYKO. SPECIFICITY OF THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF PRESCHOOLERS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

The article reveals the peculiarities of the development of children with intellectual disabilities of preschool age. The analysis of scientific works devoted to the investigated problem was carried out. The views of scientists on the problem of the development of cognitive activity of preschoolers with intellectual disabilities are summarized. The peculiarities of the development of thinking, memory, attention, perception and speech in children of the specified category are highlighted.

Key words: preschoolers with intellectual disabilities, cognitive activity.

Постановка проблеми. Питання, пов'язані з вивченням проблеми розвитку дітей із порушеннями інтелекту, належать до найбільш важливих у корекційній психопедагогіці. Для ефективно організації навчально-виховного процесу дітей з інтелектуальними порушеннями дошкільного віку педагогу необхідно володіти інформацією про особливості пізнавальної діяльності осіб цієї категорії.

Актуальність. Дослідники (О. Боряк, Т. Ілляшенко, І. Єременко, О. Колишкін, Ю. Косенко, М. Матвєєва, Н. Перова, В. Синьов, Н. Стадненко, О. Хохліна та інші) констатують у цих дітей стійке порушення пізнавальної діяльності, яке проявляється у відсутності потреби в знаннях, низькій активності розумової діяльності, невмінні аналізувати, узагальнювати та порівнювати, виокремлювати головне, знаходити схожі й відмінні риси, об'єктивно оцінювати результати власної діяльності тощо [2; 3; 4; 5; 6].

Мета статті полягає у висвітленні специфіки розвитку пізнавальної діяльності дошкільників із порушеннями інтелекту

Виклад основного матеріалу. Найбільш характерним для дітей з інтелектуальною недостатністю є порушення процесів мислення. Це проявляється в переважанні конкретно-дієвого мислення над абстрактним, репродуктивного над продуктивним, а також у повільності, стереотипності, фрагментарності та недостатній активності процесів мислення. Все це проявляється в операціях порівняння, аналізу, синтезу, класифікації, абстрагування та узагальнення.

Таким дітям доступні найпростіші види аналізу та синтезу: розподілу цілого на частини, об'єднання частин у ціле. Під час аналізу, діти виділяють незначну кількість складових частин об'єкта, не помічаючи інших. Засвоївши певний порядок дій при аналізі одного об'єкта, дошкільники переносять його в незмінному вигляді і на аналіз наступних об'єктів, навіть якщо необхідно застосовувати інший порядок дій.

Дітям з інтелектуальними порушеннями складно опанувати прийоми класифікації. Навіть після довготривалого навчання школярі допускають низку логічних помилок: об'єднують в одну групу предмети, як за суттєвими, так і за малозначними ознаками.

Типовим для дітей означеної категорії є слабкий розвиток процесів узагальнення. Їм доступні найбільш прості операції узагальнення (свійські та дикі тварини, культурні та дикі рослини тощо). Важким для них є завдання об'єднання однорідних предметів в одну групу за загальною ознакою та одночасне відмежовування від них неподібного з ними предмету (наприклад, у грі «Четвертий зайвий»), оскільки така операція включає комплекс розумових дій: синтез, порівняння, диференціювання, класифікація та узагальнення.

У дошкільників цієї категорії дуже повільно та з великими труднощами утворюється система узагальнення словесного матеріалу

у порівнянні з узагальненням предметів та їх зображень. Об'єднання слів у одну групу за їхнім лексичним значенням, у цих дітей часто поєднується із ситуативним узагальненням, коли до цієї ж групи приєднуються слова, які відносяться до інших груп, але є чимось схожими на слова першої групи.

Труднощі в узагальненні відображаються в навчальній діяльності школярів. Особливо складно їм вдається формування висновків, правил, пояснення подій, роздумів і суджень.

Сприймання характеризується уповільненістю, малим обсягом, фрагментарністю, недостатньою диференційованістю, поганою осмисленістю. У таких дітей зорове сприймання здатне охопити лише маленьку ділянку, а в ній, незначну кількість об'єктів. Діти з інтелектуальними порушеннями реагують переважно на відомі об'єкти, решта сприймаються не чіткою, «розмито». Наприклад, розглядаючи сюжетний малюнок, на якому зображено багато персонажів, вони бачать лише окремі із них і окремо один від одного, тому їм складно встановити зв'язки між ними. Це й стосується предметів повсякденного побуту. Вони не можуть швидко знайти потрібну іграшку зошит, книгу, необхідний інвентар, місце в групі тощо.

Недосконалість сприймання проявляється тим яскравіше, чим складніший об'єкт. Складністю може виступати не лише зміст об'єкта, а і його незвичне розташування. Наприклад, якщо дитині пропонують впізнати знайомий предмет, але перевернутий на 90° або 180°, вона або зовсім не може сказати, що це, або впізнає у ньому якийсь інший предмет [3].

Характерним для дітей з інтелектуальними порушеннями є перевага мимовільного сприймання над довільним. Довільне сприймання пов'язане з умінням самостійно ставити завдання на сприймання певного об'єкта або керуватися завданням, поставленим іншим, що в дітей з порушеннями інтелекту розвинене дуже погано. Вони, якщо сприймають завдання, то доволі швидко відволікаються на сторонні речі та дії. Тому на заняттях можна помітити, як дитина, отримавши завдання, або не починає його виконувати взагалі, або доволі швидко переключається на інші дії.

У дітей з інтелектуальними порушеннями домінує мимовільна увага. Їхня психічна діяльність спрямовується переважно на ті об'єкти, які різко відрізняються від інших і викликають інтерес та емоційні

переживання. Водночас, дослідники констатують низький рівень розвитку довільної уваги у дошкільників означеної категорії. Це проявляється у недостатній цілеспрямованості та організованості, слабкості вольових зусиль. Увага у цих осіб нестійка, легко перемикається з одного об'єкта на інший.

Недоліки уваги в дітей з інтелектуальними порушеннями яскраво проявляються під час довготривалої роботи. Зокрема, у таких дітей, як правило, слабо виражена статична увага, висока інтенсивність якої у дітей з нормотиповим розвитком зазвичай проявляється із самого початку роботи і зберігається протягом всього часу її виконання. У дошкільників із інтелектуальними порушеннями статична увага тримається лише за допомогою постійно діючих зовнішніх стимулів. Для дітей із порушеннями інтелекту більш характерною є лабільна увага. На початку роботи увага в дитини слабка, і дитина повинна докласти багато зусиль, щоб змусити себе бути уважною, тому вона повільно втягується в роботу, час від часу відволікаючись і лише поступово, за наявності зовнішніх спонукань, вона з труднощами зосереджується на предметі вивчення.

Перехід на новий вид діяльності знову вимагає від дитини з порушеннями інтелекту певної розкачки для поступового включення в іншу роботу.

Пам'ять характеризується у дошкільників із інтелектуальними порушеннями слабким розвитком і низьким рівнем запам'ятовування, збереження та відтворення.

Діти відносно успішно запам'ятовують все те, що викликає у них безпосередній інтерес та емоційні переживання. Також вони добре запам'ятовують матеріал, який подається в образній формі. Матеріал, засвоєний на основі живого споглядання натуральних предметів або їхніх зображень, фіксується в пам'яті краще, ніж інформація, викладена в усній словесній формі, тобто сприйняті дитиною на слух.

Значні складнощі викликає осмислене запам'ятовування. Інформація, яка утримується механічною пам'яттю також швидко забувається. У частини дошкільників спостерігаються провали в пам'яті, забування подій, імен, дат тощо. Трапляються випадки, коли добре засвоєні знання в потрібний момент дитина не може згадати, хоч дещо пізніше вона пригадує потрібну інформацію.

У дітей з інтелектуальними порушеннями спостерігається затримка мовленнєвого розвитку. Страждають усі її сторони: фонетична, лексична та граматична. У них поступово збільшується пасивний та активний словник, проте зберігається значний дефіцит слів. Порушення мовлення має системний характер і стосується всіх функцій мовлення: комунікативної, пізнавальної, регулюючої.

Такі діти обмежено розуміють звернене до них мовлення. У них неповноцінними виявляються, як монологічне, так і діалогічне мовлення. Діти з порушеннями інтелекту рідко ініціюють спілкування, не вміють підтримувати діалог, під час розмови їх доволі часто відволікають сторонні подразники, через що вони втрачають думку, не усвідомлюють почуте, тощо. Деякі з них схильні до ехолалії і доволі часто замість відповіді на запитання, повторюють його повністю або частково.

Висновки. Таким чином, знання педагогом специфіки розвитку пізнавальної діяльності дошкільників із порушеннями інтелекту сприяє формуванню в дітей важливих знань і практичних умінь. Розвиток пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями значно відстає від їх однолітків з нормо-типовим розвитком.

Перспектива дослідження. Перспективою подальших досліджень є розроблення авторської програми розвитку пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Н. На кінчиках пальців. Розвиток дрібної моторики дошкільнят. *Дитячий садок*. 2018. № 19. С. 33–35.
2. Боряк О. В., Косенко Ю. М. Мовленнєвий розвиток дітей з особливими освітніми потребами як провідний чинник соціалізації. *Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. № 2. С. 65–71.
3. Боряк О. В., Косенко Ю. М. Альтернативна комунікація як засіб розвитку мовленнєвої діяльності дітей із комплексними порушеннями. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. № 35. С. 264–270.
4. Косенко Ю. М. Проблема дидактичної гри у навчанні розумово відсталих школярів. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова*, 2011. № 19. С. 84–88.
5. Косенко Ю. М. Сутність дидактичної гри як методу навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал СДПУ ім. А. С. Макаренка*. Суми: Сум. ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. № 8. С. 184–191.

6. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і практика: монографія. Луцьк, ПП Іванюк В. П., 2013. 292 с.

7. Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дітей дошкільного віку: Одеса: ПНЦ АПН України СВД М. П. Черкасов, 2005. 319 с.

8. Ionova I., Kyryliuk A., Kosenko Yu. Social integration of young people with disabilities to educational space and public life of Ukraine: state, problems and prospects. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал СумДПУ ім. А. С. Макаренка*. Суми, 2019. № 7. С. 3–14.

Ірина ГЛОБЕНКО

учитель вищої категорії, керівник
зразкового театрального колективу
«Art-Барвінок»
Сумський заклад загальної середньої
освіти спеціальна школа
Сумської міської ради

ВИКОРИСТАННЯ ПАНТОМІМИ У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У статті розкрито особливості використання пантоміми, як методу корекції фізичного та психофізичного стану учнів з особливими освітніми потребами під час занять у театральному колективі спеціальної школи в умовах воєнного стану. Висвітлено види пантоміми та особливості їх використання. Підкреслено особливе значення пантоміми для дітей із РАС, для дітей із синдромом Дауна.

Ключові слова: діти з РАС, діти з синдромом Дауна, учні з особливими освітніми потребами.

I. GLOBENKO. USE OF PANTOMIME IN CORRECTIVE WORK WITH STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN WARTIME CONDITIONS

The article reveals the peculiarities of using pantomime as a method of correcting the physical and psychophysical condition of students with special educational needs during classes in the theater group of a special school under martial law. Types of pantomime and features of their use are highlighted. The special importance of pantomime for children with ASD and for children with Down syndrome is emphasized.

Key words: children with ASD, children with Down syndrome, students with special educational needs.

Постановка проблеми. Діти, які мають особливі потреби, – аутизм, синдром Дауна, розлади пізнавального розвитку особливо гостро відчують негативний вплив війни та потребують належної допомоги.